אישים באגרות הראי"ה

הרב נפתלי הירץ הלוי (וידנבוים), רב יפו

הרב האשכנזי הראשון של יפו והמושבות · תרי"ג–תרס"ב (1852–1902)

1 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב נפתלי הירץ הלוי וידנבוים נולד בביאליסטוק בי"ג בחשוון תרי"ג (1852), לאביו הדרשן ר' אליהו ליב. בשנת תרמ"ד (1884) עלה לארץ ישראל, התיישב בירושלים וייסד בה ישיבה. כשנוסדה הקהילה האשכנזית ביפו, בשנת תרמ"ו (1886), שלחו אותו רבני ירושלים, הרב שמואל סלנט והרב יהושע לייב דיסקין, לכהן בה כרב, ובשנת תרנ"א (1891), כשהתאחדו העדה הספרדית והעדה האשכנזית ביפו, הועמד בראש הקהילה המאוחדת.

הרב נפתלי הירץ ביסס את חיי היהדות ביפו ובמושבות, ובעיקר את קיום המצוות התלויות בארץ, ונאבק בחילון שהביאו עמם רבים מעולי העלייה הראשונה. היה גם מקובל, והוציא לאור את סידור הגר"א על פי הקבלה עם פירושיו. נפטר בי"ד בסיוון תרס"ב (1902) ונקבר בהר הזיתים. בנו, ר' יוסף הלוי, היה מנהל הכשרות ביקב ראשון לציון (ראו בפרשת הכשרות והשבת ביקבי המושבות), וחתנו, הרב יוסף צבי הלוי, כיהן ביפו כרב וכאב בית דין יותר משישים שנה. הרב קוק בא לכהן ברבנות יפו והמושבות בשנת תרס"ד (1904), שנתיים אחרי פטירתו.

הרב קוק על הרב נפתלי הירץ הלוי

באגרת להמהרש"ם, בימי מחלוקת השמיטה של שנת תרס"ט, הרב קוק מסביר שלא חידש דבר בהיתר המכירה (ראו בפרשת שמיטת תר"ע והיתר המכירה), וכי סדרי ההיתר כבר נהגו בשמיטות הקודמות. כך "עבד עובדא והסכים" גם "הרב המנוח ר"נ הירץ ז"ל שהי' רב פעה"ק", על פי הוראת הגאונים שקדמו לו. לפי ההקשר, הרב נפתלי הירץ הלך בדרך האמצע שבין המחמירים למקילים: התיר לעשות בידי ישראל רק את המלאכות שאיסורן מדרבנן, כשאי אפשר אחרת, ואת המלאכות שאיסורן מן התורה הורה לעשות בידי נכרים, ורק בחרישה צידד להתיר בשעת הדחק גם בידי ישראל (כרך א', אגרת רז).

באותה אגרת הרב קוק מביא את דברי חותנו האדר"ת על הרב נפתלי הירץ, "שהי' איש צדיק וישר וגדול בתורה", מקושר מאוד להגאון ר' יהושע לייב מבריסק, שגם הוא הסכים על ידו להיתר בשמיטה שלפני כן (כרך א', אגרת רז).

הרב שלמה אבינר על הרב נפתלי הירץ הלוי

בשנת תרמ"ט נעשה לראשונה היתר המכירה, ובין "גאוני עולם" שתמכו בו נמנה "רבי נפתלי הירץ, רבה של יפו", לצד רבי יצחק אלחנן, המהרי"ל דיסקין, האדר"ת ומרן הרב קוק. לכן היתר המכירה "אינו איסור חלילה או איזו קולא חלשה, אלא הוא היתר ברור ומבוסס לחלוטין", ו"אין בדורותינו

האחרונים מי שמתקרב לקרסוליהם ויכול לבטל דבריהם". (מקור: אני בוחר בהיתר מכירה (אבינרפדיה); אוצר בית דין או היתר מכירה? (אבינרפדיה))

האגרות

כרך א', אגרת רז: להמהרש"ם: היתר המכירה אינו חידוש. הרב נפתלי הירץ, רב יפו, כבר סידר אותו בשמיטות הקודמות בדרך האמצע, בהסכמת ר' יהושע לייב מבריסק.

"וכן עבד עובדא והסכים, ע"י הרב המנוח ר"נ הירץ ז"ל שהי' רב פעה"ק"

ראו גם

בנו של הרב נפתלי הירץ, ר' יוסף הלוי, היה מנהל הכשרות ביקב ראשון לציון. ככל הנראה הוא הרב יוסף הלוי, משגיח היקב, שהרב קוק התכתב עמו. (הרב יוסף הלוי, משגיח היקב בראשון לציון)

נוסח האגרות

1 האגרות שבהן נזכר הרב נפתלי הירץ הלוי, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' תמוז תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' שלום מרדכי שבדרון (המהרש"ם), אב בית דין ברז'אן

הרב קוק מסביר להמהרש"ם שלא התיר דבר חדש. בשמיטה הקודמת היה הרב קוק בעצה אחת עם חותנו האדר"ת: מרחוק נטו שניהם לדעת האוסרים, אבל כשבא האדר"ת לארץ ראה שהדבר אי אפשרי. גם המנוח רבי נפתלי הירץ, רב יפו, הורה כך בשמיטות הקודמות. בלי היתר ייחרב הישוב, והפורקים ינצלו זאת לביטול כל המצוות התלויות בארץ. הרב קוק תיאר את דרך האמצע: מלאכות דרבנן בידי ישראל, ומלאכות דאורייתא בידי נכרים, וחרישה בשעת הדחק. כך הסכים גם הגאון ר' יהושע לייב מבריסק. הרב קוק מזכיר את הספק במניין השמיטה (כפתור ופרח). (סיום המכתב חסר.)

עיקרי הדברים

- ההיתר אינו חידוש - כך נהגו בשמיטות הקודמות.
- הסכנה בלי היתר: חורבן הישוב ופריקת עול.
- דרך האמצע במלאכות.
- הספק במניין השמיטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' תמוז תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד הרב הגאון האמיתי מאיר עיני חכמים פה"ד[6] מו"ה[7] שלו' מרדכי שליט"א[8] הגאבד"ק[9] ברעזאן יצ"ו[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12],

גיה"ק[13] דהדר"ג[14] ע"ד[15] השמיטה הגיעני כעת. ואבאר בזה בקצרה תוכן הענין למען ידע כתר"ה[16] את הדבר בפרטיות.

ראשית דבר לא התרתי חלילה שום דבר חדש בכלל, וק"ו[17] שלא הלכתי בזה אפילו פסיעה אחת נגד דעתו של כמ"ח הגז"ל[18], שבשמיטה העברה, נבדל לחטו"א[19], היינו בעצה אחת בזה ודברנו במכתבים ביסוד הענין בעוד שהייתי בחו"ל[20]. ואגיד לכ"ג קושט דברי אמת, שכתב אלי אז, שאף שבעת שהי'[21] בחו"ל, והי'[22] רחוק ממקום המעשה ולא ידע את גודל הדוחק וחרבן הישוב וסכנת נפשות התלוי בענין השמיטה אם לא נעשה כפי איזה דרך של היתר, ויותר מזה חורבן היהדות ופריקת עול התורה בכלל שיצמח מזה ח"ו[23], כי הפורקים רוצים דוקא, שיצאו הרבנים באיסור, ויהי'[24] להם מזה נצחון גדול, ויראו לכל שאם ישמעו להרבנים תחרב הארץ וישמו השדות והכרמים, ויתפסקו כל חיבורי המסחרים מהיינות ותפוחי הזהב וכל יתר יבול הארץ, שכל חיי הישוב ממש תלויים בהם, ויוכלו עי"ז[25] להרים קרן בגאוה לפרוק מעליהם את העול של כל המצות התלויות בארץ, שהננו עומדים בעה"י[26] על המשמר בכל עז לחזקם ולהקימם כתרומ"ע[27] וכלאים וכיו"ב[28], - עכ"פ[29] מרחוק כששמע את טענת האוסרים והמתירים היתה דעתו וכן דעתי אז נוטה להאוסרים. והוינן נקטין בדעתין טובא על המתירים. אמנם

כאשר בא לארץ, וראה הכל בעיניו שהוא ממש דבר שאי אפשר הוא כלל להעלות על הדעת, שלא יעשה שום תיקון על ענין קיום השמיטה, עד אשר ירחם ד' את עמו ולא יהיו עוד תלויים בעניני מסחרים של חו"ל[30]. ולא לחסדי נדיבים, כי"א[31] ישבעו מפרי אדמת הקודש אכול ושבע, ושנה הששית תעשה את תבואתה לשלש השנים, כדבר ד' אשר נאמן. אף שהלב כואב הרבה על כל מה שאנחנו זקוקים לזה מ"מ[32] ההכרח לא יגונה, והננו מוכרחים להכנס בפרצה דחוקה, ולסמוך על דרכי היתר שיש להם סמוכין שכבר נתבררו ע"י[33] כל העוסקים בזה, עד אשר אין מה לחדש בפרטיהם דבר כמעט. וכן עבד עובדא והסכים, ע"י הרב המנוח ר"נ הירץ ז"ל[34] שהי' רב פעה"ק[35], אז על סדרי ההיתר, שהיו נהוגים ובאים בשמיטות שעברו, ע"פ[36] הוראת הגאונים, שהיו מהם מחמירים ומהם מקילים. המחמירים הורו להתיר, אחר המכירה לזמן, לישמעאל, דוקא את העבודות דרבנן ע"י ישראל, ואת העבודות שהן מה"ת[37] שיעשו ע"י נכרים דוקא, והמקילים הקילו גם את ארבע המלאכות שהן מה"ת ע"י ישראל, כשהדבר נדחק וא"א[38] ע"י נכרים. והוא ז"ל הלך בדרך המיצוע, והסכים להתיר אך המלאכות דרבנן ע"י ישראל היכא דא"א[39], ואת המלאכות שהן מה"ת יעשו ע"י נכרים, רק בחרישה כשהי'[40] שעה"ד[41] צדד להתיר ע"י ישראל, מפני המחלוקת הידועה בדברי הראשונים, אם חרישה היא מאיסורי תורה בשביעית באיסורי עשה או רק מד"ס[42] ככל התולדות. וכתב לי אז בשם הרב רנ"ה ז"ל הנ"ל[43], שהי' איש צדיק וישר וגדול בתורה ומקושר מאד להגאון ר'[44] יהושע ליב מבריסק זצ"ל[45], שכן הסכים על ידו בשביעית שלפני פנינו הגאון הרי"ל[46] הנ"ל ז"ל, אחרי רואו את גודל הלחץ והאי-אפשריות שיש בזה. וכן נעשה בשופי בשמיטות שעברו, אמנם בכל פעם הי'[47] בהסכמה שהיא רק הוראת שעה. ובצפייתנו הננו מצפים לישועת ד' על עמו ונחלתו, שלא נצטרך לבא לידי מדה זו להפקיע מאתנו חובת קדושת שביעית ולהכנס בהיתר נדחק שכמותו.

ואנכי הצעיר, אשר מאת ד' היתה זאת, שהוטלה עלי משא עבודת הקודש של הישוב, כאשר שמתי אל לבי כי יקרבו הימים ושאלת השמיטה תהי'[48], וראיתי שאם לא יעשה שום תיקון לא יהיו בני הישוב בכללותם זקוקים כלל להוראת חכמים, כי ההיתר אשר נתפשט זה שלש שמיטות קנה לו זכות אזרח, וגדולה חזקה, ורבים הם בני תורה בכל מושבה, שיודעים את כל מה שנאמר בזה ועל מה אדני ההיתר הטבעו בלא פרסום גדול, ועם זה הנני מתאמץ בעה"י לפעול אצל כל יחיד ויחיד הבא לידי, למעט בעבודות בכל מה דאפשר, שלא תשתכח תורת שביעית, ויהי' רשומה ניכר עלינו על אדמת הק'[49]. והנה בעצם הענין, שבשעה"ד[50] נורא כזה, שממש בכללותו יש בו סכנת נפשות, שנכון לגבב קולות ולסמוך אפילו על יחידים, הוא דבר פשוט שא"צ[51] לפנים. ואפילו אם היו נוהגים כהרז"ה[52] לבדו, ע"פ דעתו, שבזה"ז[53] אחר שנתבטל מנין יובלות אין כאן שביעית אפילו מדרבנן, והיו אומרים כדאי הוא הרז"ה[54] לסמוך עליו בשעה"ד[55], ובפרט שהוא ז"ל לא הי' יחיד בדבר כי"א כת חכמים היו שהיו סוברים כן, כדמוכח לשון הר"נ[56] בגיטין שם, בודאי לא הי' יכולת בידינו למחות בהם. והשגותיו של הרמב"ן[57] על הרז"ה שערי תירוצים לא ננעלו בפניהן. ואם לא הי' הענין כ"כ[58] נוגע לפקו"נ[59] ומניעת חרבן אה"ק[60] והגברת ידם של פריצי עמנו, שהם חפצים דוקא שיצא הדבר ע"פ הרבנים באיסור, ואז יראו איך אין שומעין לרבני הדור, ויהיו מונים אותנו שרבני דור העבר הגאונים המפורסמים ז"ל ידעו יותר לדאוג

בעד הישוב מגדולי דור זה, ויהי להם קרנים לנגח את הכל, - אם לא הי' כ"ז[61] הי' בודאי ראוי לפני להתרחק כמטחוי קשת מכל הענין, ולא להכנים ראש בין ההרים. אבל מאחר שהדבר אי אפשר, ולאגד את הדעות קשה מאד, ביחוד במכתבים ממרחקים, שיסוד הכל תלוי בידיעה בפנימיות במצב הישוב החמרי והרוחני, ע"כ[62] הננו מוכרחים לצדד כל הצדדים כדי לעשות את הענין באופן השומר את יסוד הישוב וקדושת תוה"ק[63] וכבודה, ונתינת מקום לפקוח על כל דרכי התורה והמצוה באה"ק[64] לזמן ההוה ולהבא בעה"י. גם בעיקר יסוד מניעת הספק בשנת השמיטה, ודאי א"א[65] לומר שאין לצרפה כלל במקום נדחק כנ"ד, שאע"פ[66] שכתב הרמב"ם[67], שקבלת הגאונים מכרעת מ"מ הלא דעתו בעצם איננה כן, ואיך לא תעלה דעתו ז"ל אפילו לספק. ובעל כפתור ופרח, שהי' מבאי הארץ, העיד שהיו נוהגים בימיו בארץ ישראל עצמה ספק, והיו מי שעושים כשנה זו ואחרים בשנה אחרת, אלא שחיזק את הידים שיעשה כל אחד כמנהגו, וכתב בפנ"א[68] ושאינו זורע בשמיטה שלו אע"פ[69] שחבירו זורע אין ואל ישנה אדם מפני המחלוקת, וכתב עוד הר"ם[70] כבר אמר (על חשבון הגאונים), ועל זה אנו סומכים ולפי חשבון זה אנו מונים. (חסר הסיום)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. פה"ד - פאר הדור
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. גיה"ק - גלילי ידיו הקדושים (מכתבו)
14. דהדר"ג - דהדרת גאונו
15. ע"ד - על דבר
16. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
17. וק"ו - וקל וחומר
18. הגז"ל - הגאון זכרונו לברכה
19. לחטו"א - לחיים טובים ולשלום
20. בחו"ל - בחוץ לארץ
21. שהי' - שהיה
22. והי' - והיה
23. ח"ו - חס ושלום
24. ויהי' - ויהיה
25. ע"ז - על ידי זה
26. בעה"י - בעזרת השם יתברך
27. כתרומ"ע - כתרומות ומעשרות
28. וכיו"ב - וכיוצא בזה
29. עכ"פ - על כל פנים

30. חו"ל - חוץ לארץ
31. כ"א - כי אם
32. מ"מ - מכל מקום
33. ע"י - על ידי
34. ז"ל - זכרונו לברכה
35. פעה"ק - פה עיר הקודש
36. ע"פ - על פי
37. מה"ת - מן התורה
38. וא"א - ואי אפשר
39. דא"א - דאי אפשר
40. כשהי' - כשהיה
41. שעה"ד - שעת הדחק
42. מד"ס - מדברי סופרים
43. הנ"ל - הנזכר לעיל
44. ר' - רבי
45. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
46. הרי"ל - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ל (למשל: יעקב + לוי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
47. הי' - היה
48. תהי' - תהיה
49. הק' - הקטן
50. שבשעה"ד - שבשעת הדחק
51. שא"צ - שאין צריך
52. כהרז"ה - כהרב רבי שמות שמתחילים באותיות ז, ה (למשל: זאב + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
53. שבזה"ז - שבזמן הזה
54. הרז"ה - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ז, ה (למשל: זאב + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
55. בשעה"ד - בשעת הדחק
56. הר"נ - הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
57. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
58. כ"כ - כל כך
59. לפקו"נ - לפיקוח נפש
60. אה"ק - ארץ הקודש
61. כ"ז - כל זה
62. ע"כ - על כן
63. תוה"ק - תורתנו הקדושה
64. באה"ק - בארץ הקודש
65. א"א - אי אפשר
66. שאע"פ - שאף על פי
67. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
68. בפנ"א - דורש פענוח
69. אע"פ - אף על פי
70. הר"ם - הרב רבי שם שמתחיל באות ם (כגון ם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם